

Fahri Yavuz

fyavuz@atauni.edu.tr

TARIMA KORONAVİRÜS ETKİSİ

KORONAVİRÜS SALGINI, ÜLKELERİN GIDA ÜRETİMİNDE KENDİNE YETERLİLİK POLİTİKALARINI DAHA ÇOK ÖNE ÇIKARMASINA NEDEN OLACAKTIR. ÇOK İKLİMLİ OLMANIN SAĞLADIĞI ÜRÜN ÇEŞİTLİLİĞİ AVANTAJI İLERİ TEKNOLOJİ KULLANIMIYLA DESTEKLENİRSE, TÜRKİYE KENDİNE YETERLİLİĞİ YANİ GIDA GÜVENCESİNİ RAHATLIKLA SAĞLAYABİLECEKTİR.

Koronavirüs (Covid-19) salgını dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yaşamın her alanında çok önemli değişikliklere sebep oldu. Sağlıktan tarıma tüm sektörlerde, eğitimden iş hayatına her alanda yaşadığımız olağanüstü gelişmelerin etkilerini önümüzdeki yıllarda göreceğiz. Nasıl ki 1929 Büyük Buhran’ından önce ve sonra diyerek karşılaştırmalar yapıyorsak, aynı şekilde ekonomi başta olmak üzere her alanda koronavirüs öncesi ve sonrası diye değerlendirmeler yapacağız. Salgının etkilerinin hafifletilmesine ve gelecekteki muhtemel sonuçlarına yönelik çıkarımlar, ilgili kurumların web sayfalarında, bilimsel makalelerde, magazin dergilerinde, basında ve sosyal medyada çok hızlı bir şekilde yerini aldı ve almaya devam edecektir. Bu çalışma, tarım

ve politikaları bağlamında benzer amaçlara katkı vermeyi hedeflemektedir.

Koronavirüs salgınının dünyanın tüm toplumlarında meydana getirdiği öne çıkan üç önemli değişiklik; hareketliliğin azalması/durması, belirsizliğin/istikrarsızlığın artması ve sağlık endişesiyle oluşan yeni tutumlardır. Hayatın akışındaki bu değişiklikler, ekonomide arz-talep dengesini ve fiyat oluşumunu çok niteliğinde etkilemektedir. İstisnai durumlar ve ürünler hariç genelde talebi ve arzı azaltıcı, dolayısıyla küresel ekonomik büyümeyi yüzde 2.9’dan yüzde 2.4’e, salgının uzaması durumunda yüzde 1.5’e düşürecek etkiye sahip olacağı öngörülmektedir. Salgının süresine bağlı olarak 2020 uluslararası ticaretinde yüzde 13 ile yüzde 32 arasında daralma olacağı tahmin edilmektedir. Salgın sırasında tamamen durmuş olan turizm hizmetlerinin, yakın zamanda

toparlanamayacağı tahmin edilmektedir. Son bir ayda kredi kartı ile farklı harcama kalemlerinde yüzde 5 ile yüzde 93 arasında, ortalamada ise yüzde 37 düşüş yaşandı ve bu düşüşün salgın süresince devam edeceği öngörülmektedir. Salgın sırasında oluşan belirsizlik nedeniyle harcama yerine altına ve dolara yönelme, bu likidite araçlarının son bir ayda yüzde 20'nin üzerinde değer kazanmasında etkili olmuştur. Arz ve talepteki bu azalışlar; gelir düşüşüne, işsizliğin artmasına ve gelir dengesizliğinin büyümesine neden olmuş ve olmaya devam edecektir.

Tüketimdeki Değişim

Koronavirüs salgının benzer etkileri tarım ve gıda sektörlerinde de yaşanacaktır. Ancak tarım sektörünün ve tarımsal ürünlerin kendine has özelliklerinden dolayı bu etkiler diğer sektörlerden farklı olacaktır. Çünkü tarımsal üretimin doğal şartlara bağlı olması nedeniyle faaliyetlerin belli zamanlarda yapılmasının zorunluluğu, bitkisel ve hayvansal üretim süresinin uzunluğu, tarımsal ürünlerin zorunlu tüketim malları olmaları ve bu malların tüketiminde çabuk doyuma ulaşılması gibi nedenlerle tarımsal ürünlerin arz ve talebinin esnekliği düşüktür. Dolayısıyla koronavirüs salgını etkisiyle tarımsal üretim ve gıda tüketimindeki daralmaların diğer sektörlerle göre daha az olacağı, ancak fiyatlardaki dalgalanmaların daha fazla olacağı tahmin edilmektedir. Ekonomi teorisine dayanılarak tümünden gelimle yapılan bu çıkarımları, salgın nedeniyle tarımsal üretim faaliyetlerinde ve gıda tüketiminde meydana gelen sahadaki gelişmeleri diğer sektörlerle kıyaslayarak tüme varım yaklaşımıyla desteklemek gerekir.

Ekim, dikim, bakım ve hasat gibi tarımsal faaliyetlerin,

 Malatya'da koronavirüs tedbirleri kapsamında sokağa çıkma kısıtlaması nedeniyle evden çıkamayan 65 yaş üstü bir çiftçinin kayısı bahçesi, müracaatı üzerine Battalgazi İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü'ne bağlı ekipler tarafından ilaçlandı. (1 Nisan 2020)

Koronavirüsün ilk çıkış yerinin, Çin'de yabancı hayvan etlerinin satıldığı bir pazar olduğu belirtilmektedir. Salgın sonrasında daha güvenilir, helal, temiz ve doğal gıdaları tüketmeye eğilim artacaktır. Bu tutum, sürdürülebilir bir tarımın öne çıkmasını da tetikleyecektir.

zamanında yapılma zorunluluğu olduğundan aksatılmadan yürütülmesi gerekmektedir. Bu nedenle tarım çalışanlarına, sokağa çıkma yasağında ve karantina uygulamalarında muafiyetler sağlanmaktadır. Koronavirüs salgını nedeniyle reel GSYH'nın küresel düzeyde yüzde 5 azalması, peşinden gelen işsizlik, gelir dengesizliği ve belirsizlik tarımsal ürünlerin talebinin düşmesine neden olacaktır. Bu ürünler yaşam için zorunlu tüketim malları olduğundan, mart ve nisanda kredi kartı ile yapılan harcamalardaki düşüş gıda tüketiminde sadece yüzde 6 iken diğer sektörlerden giyim ve aksesuarda yüzde 75, mobilya ve dekorasyonda yüzde 48, benzin ve yakıtta yüzde 45 olarak gerçekleşmiştir. Ancak turizm sektöründeki gıda tüketimi durma noktasına gelirken, dışarda yeme harcamaları yüzde 81 azalmıştır. Bu daralmaların tersine, geçmiş yılların ramazan ayı rakamlarına bakıldığında gıdaya olan talebin yaklaşık iki misline çıkması, bu daralmayı hafifletecektir.

Tarımsal ürünlerin arzı, dünyanın farklı ülkelerinde salgının ağırlığına ve üretim mevsiminin neresinde olduğuna ve üretim desenine bağlı olarak farklı etkilenmekle beraber, yaş meyve sebze, su ürünleri ve süt ürünlerinin gıda değer zincirlerindeki aksamalar dolayısıyla daha çok etkilendiği rapor edilmektedir. Türkiye'nin her bölgesini kapsayan 30 ilden temin edilen bilgilere göre hali hazırda kışlık ve yazlık ekimler problemsiz tamamlanmış ve önümüzdeki üretim döneminde tarımsal üretim faaliyetlerinde sıkıntı olmayacaktır. Ancak turfanda meyve ve örtü altında üretilen taze sebzelerin pazarlama zincirindeki aksaklıklar, dolar kurundaki yükseliş nedeniyle gübre ve yem girdilerinde artan maliyetler ve küçük üretici pazarlarında daralmalar gibi problemlerin yaşanabileceği tespit edilmiştir. Diğer taraftan ihracata konu özellikle yaş meyve ve sebzelerin dış satımında oluşabilecek muhtemel olumsuzlukların tedirginliğe neden olduğu

Sağlık Bakanı Fahrettin Koca ile Tarım ve Orman Bakanı Bekir Pakdemirli, Sağlık Bakanlığında bir araya gelerek yeni tip koronavirüse yönelik alınan tedbirler ve normalleşme sürecinin koordinasyonunu değerlendirdi. (24 Nisan 2020)

ifade edilmektedir. İç arzı garanti etmek için limon, soğan ve patates ihracatının durdurulmasının bu ürünlerin piyasasını olumsuz etkileyebileceği, tarımda istihdam edilen yabancı işçilerin temininde güçlükler yaşanacağı ve tarımsal ürünlerin hasat ve pazarlama aşamasında sıkıntılar olabileceği dile getirilmektedir.

Motorin fiyatlarındaki düşüşün tarımsal üretimi olumlu etkileyeceği, koronavirüs salgının Ramazan ayı öncesine gelmesi nedeniyle artırılmış olan gıda stoklarının gıda arzını aksatmayacağı, İran'dan Irak'a bulgur ve un ithalatının azalmasıyla Mardin'den Irak'a yapılan ihracatın canlanması ve bölgelerden gelen ekim alanı artışı ve yüksek verim haberleri olumlu gelişmeler olarak kaydedilmiştir.

İlk karantina uygulamaları sonucu oluşan panik, gıda fiyatlarında bir hareketlenmeye sebep olmuştur. Ancak koronavirüs salgını nedeniyle yukarıda detayları verilen tarım ürünleri üretim ve tüketimdeki gelişmelere bakıldığında, talepteki düşüşün arzdaki düşüşten daha fazla olacağı ve dolayısıyla Ramazan ayı sonrasında hasat mevsiminin de başlamasıyla yüksek değerli ürünler başta olmak üzere tarım ürünleri fiyatlarında düşüş yaşanacağı öngörülmektedir. Örneğin son bir ayda ABD'de mısır, soya ve buğday fiyatlarında ortalama yüzde 7 düşüş yaşanmıştır. Benzer fiyat eğilimleri, tam net olmasa da Türkiye'de de gözlenmektedir. Eğer diğer ülkelere göre salgın daha başarılı bir şekilde kontrol altına alınırsa ve tarımsal üretim için alınan tedbirler yanında turizmde "güvenle girilebilir" sloganının amacına ulaşılabilirse, talep de normal seyrine dönebilir. Bunlara ilaveten tarımsal

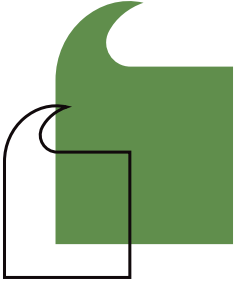
Kırsalda iş ve yaşam şartlarının iyileştirilmesine ağırlık veren politikalarla kırsala olması muhtemel dönüşün hızlandırılması, hem şehirdeki aşırı nüfus yoğunluğunu azaltacak hem de kırsalın boşalmasını engelleyerek kırsalda sosyal, ekonomik ve kültürel canlılığa yol açacaktır.

ürünlerin dış ticaret fazlalığı artırılarak devam ettirilebilirse, tarımsal ürün fiyatlarının düşme riskinin azalacağı öngörülebilir.

Tarımsal Dönüşüm Fırsatı

Türkiye'de yürürlüğe koyulan mali, parasal ve finansal politikalar, Keynes yaklaşımıyla diğer dünya ülkelerinde küresel ölçekte yapılan yaklaşık 8 trilyon dolar hükümet harcamalarıyla benzeşmektedir. Gıdaya ulaşma başta olmak üzere gıda teminini garanti etme çabaları, sosyal koruma programlarının artırılması ve etkin uluslararası ticaret politikaları küresel düzeyde öne çıkarılmaktadır.

Koronavirüs salgını sonucu oluşan ekonomik daraldan olumsuz etkilenen iş çevrelerine, işsiz kalanlara ve günün birlik geliri olup bu gelirini kaybedenlere verilen destekler yanında toplumsal dayanışmayla elde edilen kaynakların ihtiyaç sahiplerine aktarılması; tarım ürünleri talebinin artışına katkı

HÜKÜMETİN TARIMSAL ÜRETİMİ ARTIRMA ÇABALARI VE SAHADAN GELEN EKİM ALANI VE VERİM ARTIŞI BİLGİLERİ TARIMSAL ÜRÜN ARZININ ARTACAĞINA İŞARET EDERKEN TARIM ÜRÜNLERİ TALEBİNDEKİ AZALMA, TARIMSAL ÜRÜN FİYATLARINI MUHTEMELEN DÜŞÜRECEKTİR.

verecektir. Yürürlüğe koyulan sınırlı karantinadan çiftçileri muaf tutan uygulamalar, yazlık ekimlerini artırmak için verilen tohum desteği ve ekim için hazine arazisi temini tarımsal üretimin azalmasını önleyecek, hatta artmasını sağlayacaktır.

Özellikle örtü altı sebze ve turfanda meyveler başta olmak üzere ürün değer zinciri karmaşık ve/veya ihracata yönelik olan ürünlerin tedarik zincirinde oluşacak aksaklıkları gidermeye yönelik politikalar dinamik bir şekilde uygulanmalıdır. Bu tarımsal üretim döneminin mutlaka başarılı olması fırsatının kaçırılmaması için 2020 tarımsal desteklerinin biraz öne çekilerek ödenmesi, hem bu hasat dönemini hem de gelecek yılları olumlu etkileyecektir. Koronavirüs salgınının dolar kurunu yükseltmesi nedeniyle üretim açığı olan ürünlerin ve yem girdileri ve gübre başta olmak üzere ithalata bağımlı girdilerin temininde maliyet düşürücü etkin ticaret politikalarının uygulanması bu bütçe sıkışıklığında elzemdir.

Kendine Yeterlilik

Koronavirüs salgını, ülkelerin gıda üretiminde kendine yeterlilik politikalarını daha çok öne çıkarmasına neden olacaktır. Çok iklimli olmanın sağladığı ürün çeşitliliği avantajı ileri teknoloji kullanımıyla desteklenirse, Türkiye kendine yeterliliği yani gıda güvencesini rahatlıkla sağlayabilecektir. Gıda güvencesini sağlamak için büyük işletmeler oluşturma çabaları yanında Türkiye'nin tarımsal yapısına uygun, tarımsal kaynakları ölçüsünde

optimum işletme büyüklüğüne sahip ve sürdürülebilirliği daha iyi sağlayan küçük aile çiftçiliğinin de yaşatılmasına ağırlık verilmelidir. İmkanlar ölçüsünde evlerin bahçeleri içinde oluşturulacak küçük üretim alanlarında veya tarımsal üretim dışı arazilerde kurulan hobi bahçelerinde taze gıda üretim çabalarının da gıda güvencesine ve hatta gıda güvenliğine önemli katkılar sağlayacağı göz ardı edilmemelidir.

Koronavirüsün ilk çıkış yerinin, Çin'de yabani hayvan etlerinin satıldığı bir pazar olduğu belirtilmektedir. Daha önceki virüs salgınlarında da bu tip sıra dışı yiyeceklerin rolünün olduğu bilinmektedir. Salgın sonrasında daha güvenilir, helal, temiz ve doğal gıdaları tüketmeye eğilim artacaktır. Bu tutum, sürdürülebilir tarımın öne çıkmasını da tetikleyecektir. Ayrıca salgın sırasında oluşan evde tüketim alışkanlığının devam edeceği öngörülebilir. Dolayısıyla gıda tüketimi ve gıda güvenliği politikalarının şekillendirilmesinde bu eğilimler dikkate alınabilir.

Salgın sonrasında kırsal yaşamı tercih etme tutumlarının güçlenmesi ve dolayısıyla kırdan kente göçün tedricen tersine dönmesi öngörülebilir. Kırsalda iş ve yaşam şartlarının iyileştirilmesine ağırlık veren politikalarla kırsala olması muhtemel dönüşün hızlandırılması, hem şehirdeki aşırı nüfus yoğunluğunu azaltacak hem de kırsalın boşalmasını engelleyerek kırsalda sosyal, ekonomik ve kültürel canlılığa yol açacaktır.

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de gıdaya ulaşmada online

alışverişler salgın nedeniyle önemli bir yer tuttu, yaygınlaştı ve alışkanlık oluşturdu. Bu paralelde gıda tedarik zincirine yönelik yazılımları geliştirme çalışmaları da hızlandı. Türkiye'de önemli bir problem olan gıda değer zincirindeki aksaklıklar, salgınla ortaya çıkan bu gelişmelerin sağladığı fırsatlardan yararlanılarak ve çalışılan yeni Hal Yasası'na da yansıtılarak çözüme ulaştırılabilir.

Hükümetin tarımsal üretimi artırma çabaları ve sahadan gelen ekim alanı ve verim artışı bilgileri tarımsal ürün arzının artacağına işaret ederken tarım ürünleri talebindeki azalma tarımsal ürün fiyatlarını muhtemelen düşürecektir. Türkiye, ithalata dayalı gıda tüketimine sahip ülkelere olan yakınlık avantajını kullanarak ve gıda tüketimi tamamen ithalata bağlı küçük ülkelerin salgından dolayı oluşan zorluklarını gidererek ileriki yıllara da sirayet edecek şekilde tarımsal ürünler ihracatı seferberliğini, artan döviz arzu veya gerekirse özel durumlarda hibe olarak gerçekleştirebilir. Böylece tarımsal ürün fiyatlarında yaşanabilecek muhtemel düşüşler de önlenir.

Koronavirüs salgınıyla tarım sektörünün stratejik öneminin daha çok ortaya çıkması, toplumsal bir farkındalık oluşturmuştur. Bu farkındalıktan yararlanılarak ve kırsalda iş ve yaşam şartları iyileştirilerek, gençler başta olmak üzere tarımla ve kırsalla ilişkili ve ilgili olanların tarıma ve kırsala dönmesinin sağlanması büyük önem arz etmektedir. **14**